

RICHARD CANTILLON I LA SEVA OBRA

LAURA LLOBET TORNÉ
*Llicenciada en Ciències
econòmiques i empresarials*

Resum

La finalitat d'aquest article és oferir unes dades biogràfiques de l'economista irlandès Richard Cantillon, presentar una anàlisi dels aspectes més rellevants de la seva obra *Essai sur la nature du commerce en général* i comentar les influències que van exercir les idees de Cantillon en autors espanyols dels segles XVIII i XIX.

Abstract

*The aim of this article is to give some biographical information on the Irish economist Richard Cantillon, to analyse the most important aspects of his work *Essai sur la nature du commerce en général* and to comment on the influences that Cantillon's ideas had on Spanish authors during the 18th and 19th century.*

Paraules clau: Cantillon, economia, mercats, empreses, salaris, preus, diner.

Keywords: *Cantillon, economy, markets, companies, salaries, prices, money.*

SUMARI

0. Introducció
1. Dades biogràfiques de Cantillon
2. Anàlisi de l'Essai
  2. 1. El preu i el valor intrínsec
  2. 2. L'empresari i el risc
  2. 3. La teoria de la població
  2. 4. L'economia espacial
  2. 5. El diner en circulació
  2. 6. La quantitat de diner i els preus
  2. 7. Les relacions monetàries internacionals
  2. 8. L'auto-regulació del mercat
  2. 9. El salari de subsistència
  2. 10. El circuit econòmic
3. La influència de Cantillon en autors espanyols
4. Conclusions
5. Bibliografia

0. INTRODUCCIÓ

L'any 1755, va ser publicat a Londres un llibre titulat *Essai sur la nature du commerce en général*. L'autor era Richard Cantillon a qui s'ha definit com el primer economista que ha teoritzat de forma general i sistemàtica sobre els fets econòmics.

Cantillon, financer i banquer, nasqué a Irlanda, però es traslladà a viure a França, i no queda clar si l'Essai fou escrit en anglès i traduït posteriorment al francès o si fou originalment escrit en francès. Dos dels autors que estudiaren la figura de Richard Cantillon i ajudaren a descobrir la seva obra, W. S. Jevons¹ i H. Higgs², tampoc arriben a un acord sobre en quin idioma fou escrit aquest tractat.

L'objectiu que em proposo és, d'una banda, oferir unes dades biogràfiques d'aquest autor per tal de situar-lo en un temps i en un espai geogràfic concrets i, de l'altra, presentar una anàlisi detallada dels aspectes

---

¹ W. Stanley JEVONS: «Richard Cantillon y la nacionalidad de la Economía Política», dins Richard CANTILLON: *Ensayo sobre la naturaleza del comercio en general*, México, Fondo de Cultura Económica, 1950, ps. 228 i 230.

² Richard CANTILLON: *Essai sur la nature du commerce en général*, Londres, Frank Cass and Company, 1959, p. v de la "Introduction".

més rellevants de la seva obra, l'Essai, molts dels quals han servit d'inspiració a les diverses teories econòmiques que han estat elaborades posteriorment. També m'ha semblat oportú incloure un apartat que mostri les influències que van exercir les idees de Cantillon en autors espanyols dels segles XVIII i XIX. Segueixen unes breu conclusions i, finalment, la relació de la bibliografia que ha estat citada clou el treball.

1. DADES BIOGRÀFIQUES DE CANTILLON

Richard Cantillon, que pertanyia a una família de propietaris agrícoles, va néixer al comtat irlandès de Kerry al voltant de l'any 1690 i posteriorment s'establí a París, on es dedicà a la banca, encara que va mantenir cases obertes en diferents ciutats europees. Les nombroses operacions financeres en les quals participà li reportaren una gran fortuna, si bé també li ocasionaren diversos plets, iniciats especialment per les persones arruïnades amb l'enfonsament del complex sistema financer dissenyat per l'escocès John Law, soci de Cantillon i ministre de finances del monarca francès. Cantillon es casà amb Mary Ann O'Mahony –la qual, en el seu testament, desheretà– i tingué una filla anomenada Henrietta. Abans d'establir-se a París, Cantillon visqué un temps a Barcelona com a pagador de les tropes britàniques que lluitaven a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria durant la Guerra de Successió espanyola.³

Sembla que a Richard Cantillon li esdevingué un final tràgic. El dia 15 de maig de 1734 el Daily Journal de Londres publicava la notícia d'un gran incendi que havia destruït, durant la nit anterior, tres grans cases d'aquesta capital. Una d'elles, que era el lloc on s'havia iniciat el foc, era precisament la del banquer Cantillon. Examinada la casa, fou trobat un cos totalment calcinat i hom pensà, en un primer moment, que era el del propietari de l'immoble, el qual hauria mort cremat de manera fortuïta.

Posteriorment, però, hom pensà que el foc havia estat intencionat, ja que Cantillon, el dia anterior, havia retirat del banc una important quantitat de diners: 10.000 lliures. Segons aquesta hipòtesi, un o alguns dels seus criats l'haurien assassinat per robar-li els diners i després haurien posat foc a la casa per tal d'esborrar qualsevol prova del delictes. La policia va empresonar tres dels seus criats sota l'acusació d'assassinat i robatori, els quals foren portats a judici i posats en llibertat per falta de proves.

---

³. Lluís ARGEMÍ: *Liberalismo mercantilista. Un cuasi sistema*, Madrid, Editorial Síntesis, 2004, p. 100.

D'altra banda, faltava detenir el principal sospitós, un cuiner francès de Cantillon, el qual havia estat acomiadat pocs dies abans de l'incendi i que no fou possible localitzar malgrat que la família de Cantillon oferí una elevada recompensa a aquella persona que pogués aportar dades sobre l'afer.

En la seva activitat com a banquer, Cantillon es mostrà summament hàbil, tot i que algunes de les seves activitats poden ser discutides des del punt de vista de la legalitat. Així, va concedir importants préstecs amb la finalitat que els seus clients comprassin accions de la societat comercial del Mississipí que havia creat John Law. Calia, però, que aquestes accions quedessin dipositades al banc de Cantillon en forma de dipòsit irregular, o sigui, de títols fungibles i indistingibles. Després, Cantillon, sense autorització dels propietaris de les accions, les va vendre a un preu elevat. Posteriorment, quan aquestes accions havien perdut gairebé tot el seu valor, les tornà a comprar per un preu molt baix i les diposità novament als comptes dels seus clients. No cal dir que amb aquesta actuació guanyà una gran quantitat de diners. A més, però, atès que molts dels seus clients van ser incapaços de tornar l'import dels préstecs que els hi havia concedit, embargà els seus béns. Aquestes operacions li comportaren acusacions i plets, però Cantillon es defensà al·legant que les accions havien estat dipositades com a béns fungibles i, en conseqüència, no eren vertaders dipòsits sinó operacions de crèdit que traslladaven la propietat a favor del banquer. Així, doncs, Cantillon podia efectuar amb les accions les operacions que cregués convenient.⁴

Com a economista, Cantillon ha estat considerat com un precursor de la fisiocràcia i del classicisme, després d'un llarg període d'un mercantilisme que confiava en la capacitat dels poders polítics per resoldre els afers econòmics. L'obra de Cantillon apareix, doncs, en un món capitalista en formació en el qual s'insinuaven totes les característiques modernes: el principi de benefici, l'activitat de l'empresari i la noció de la interdependència dels fenòmens econòmics, entre altres. Hom ha assenyalat que les principals fonts que inspiraren a Cantillon serien les obres de Locke, Petty Vauhan i Boisguillebert, entre els quals cal destacar Petty.⁵

---

⁴. Jesús HUERTA DE SOTO: *Dinero, crédito bancario y ciclos económicos*, Madrid, Unión Editorial, 2002, p. 92.

⁵. Fabián ESTAPÉ: «Algunos comentarios a la publicación del "Ensayo sobre la naturaleza del comercio en general", de Cantillon», *Moneda y Crédito*, 39 (diciembre 1951), ps. 38-77. Article reproduït a: Fabián ESTAPÉ: *Ensayos sobre historia del pensamiento económico*, Barcelona, Ariel, 1971, ps. 42-94.

2. ANÀLISI DE L'ESSAI

Són nombrosos els economistes que s'han referit a l'obra de Cantillon –un “assaig” dividit en tres parts– com el primer tractat sistemàtic d'economia política. El mercantilisme, com a dimensió econòmica de l'estat absolut, fou un sistema econòmic que implicà una forta despesa real, impostos elevats, prohibició d'importacions i subsidi a les exportacions, entre altres aspectes, amb l'objectiu d'engrandir l'estat. I els tractats dels pensadors mercantilistes s'interpretaren com a teories encaminades a afavorir interessos econòmics particulars, identificant-los amb els de l'estat. Per tant, Cantillon fou considerat el primer teòric que va situar l'economia en una àrea d'investigació independent i ben delimitada i que escriví un tractat general que n'inclouïa gairebé tots els aspectes.

La gran aportació de Cantillon, que el situa en una posició “moderna”, és que va aconseguí separar l'anàlisi econòmica de la seva dependència de les limitacions ètiques i polítiques. A diferència dels escolàstics, dominats per les idees morals del seu temps, o dels mercantilistes, defensors d'actuacions polítiques, Cantillon va ser capaç, com sosté Rothbard, “de centrar-se en la dimensió econòmica de l'acció humana i analitzar-la, abstractant-la d'altres dimensions, per molt importants que aquestes fossin”.⁶

Cantillon desenvolupà extensament el mètode sistemàtic d'abstraccions i aproximacions successives. A partir del mètode més simple va continuant amb una complexitat cada vegada més elevada. Així, a partir de “models” simples i amb la introducció de successives complicacions, l'economista pot conèixer la naturalesa i el funcionament de l'economia de mercat en un context real i comprendre les relacions causa-efecte.

Són diverses les aportacions que Cantillon va fer al pensament econòmic. Entre les teories o idees que més han estat recollides i comentades pels economistes hi ha, sens dubte, les següents: el preu i el valor intrínsec, l'empresari i el risc, la teoria de la població, l'economia espacial, la circulació del diner, les relacions monetàries internacionals, l'auto-regulació del mercat, el salari de subsistència i el circuit econòmic. Seguidament, les comentarem.

---

⁶. Murray N. ROTHBARD: *Historia del pensamiento económico*, vol. I, Madrid, Unión Editorial, 1999, p. 389.

2. 1. El preu i el valor intrínsec

Si bé Cantillon considera que el valor intrínsec d'una cosa és la mesura de terra i treball que intervenen en la seva producció –la terra seria la font o matèria de la qual s'extreu la riquesa, mentre que el treball seria la forma que la produeix–, a continuació afegeix que és més aviat la valoració subjectiva dels consumidors i no el valor intrínsec allò que determina el preu. Els preus surten, doncs, de la demanda de béns i serveis que hom espera del consumidor.

Així ho van entendre, en estudiar l'obra de Cantillon, autors com O'Mahony, que afirmà que no és tant que els valors intrínsecs existeixin automàticament i espontàniament i que els preus del mercat siguin arrossegats cap a ells, sinó que els preus oferts en el mercat determinen si val la pena o no produir coses.⁷ O sigui, els preus que s'ofereixen determinen quins costos de producció poden acceptar-se, mentre que els costos de producció no determinen quins han de ser els preus.

Digué Cantillon que és evident que la quantitat de producte o mercaderia que s'ofereix a la venda, en proporció a la demanda o nombre de compradors, és la base sobre la qual són fixats els preus reals del mercat, però la demanda és, certament, subjectiva, ja que depèn dels “humors, fantasies i modes de viure” dels humans. Per tant, aquestes valoracions subjectives són les que donen el valor als productes que s'ofereixen a la venda. És “l'acord del gènere humà” el que dona el valor als productes. Les idees de Cantillon recorden la posició escolàstica mantinguda durant segles: el valor dels béns ve determinat per “la utilitat” i “l'escassetat”, mitjançant la valoració subjectiva de determinada oferta. Com més utilitat, més alt serà el valor; com més abundant l'oferta, menor el valor i el preu de qualsevol bé de mercat. En Cantillon tronem, doncs, un elaborat desenvolupament de la concepció escolàstica.

Segons O'Mahony, per a Cantillon, el cost de la producció no té la funció d'establir el preu del mercat, sinó que té una funció molt diferent: decidir si un negoci pot produir guanys o, al contrari, pèrdues que obliguin a abandonar-lo. Si el valor que li dona el consumidor i, en conseqüència, el preu de venda d'un producte és suficientment elevat que permeti superar els costos, el productor obtindrà un guany; en cas contrari, patirà pèrdues i tindrà que deixar de produir. Seria, doncs, un aspecte important de la concepció austríaca del paper dels costos.

---

⁷. ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 390-392.

2. 2. L'empresari i el risc

S'ha dit i s'ha repetit que una de les aportacions més importants que va fer Cantillon al pensament econòmic fou la de definir amb precisió la figura de l'empresari, que anomenà "entrepreneur". Així, atès que el mercat es caracteritza per un estat d'incertesa, la missió de l'empresari ha de ser produir, satisfent les despeses, i, a continuació, esperar tant la recuperació d'aquestes com els guanys que li puguin arribar. Els guanys serien, doncs, la compensació a una encertada assumpció del risc en el procés de producció.

Cantillon divideix els productors de l'economia en dues classes: la gent assalariada, que rep sous fixos, i els empresaris, que tenen ingressos no fixos, per tant incerts. I afirma que tots ells, i més concretament els seus ingressos, són dependents de la riquesa i les eleccions que realitzen els propietaris de terres.

Tornant a la figura de l'empresari, aquest en molts casos assumeix uns costos de producció fixos, com en el cas de l'agricultor, que ha de pagar al propietari de la terra, o en el del comerciant, que ha de pagar els productes que compra, sense que cap d'ells sàpiga de forma certa el benefici que podrà obtenir de la seva activitat. En altres casos, no requereixen un desembossament inicial de diners perquè venen "el seu propi treball", però també es troben sotmesos a la incertesa del mercat. Atès que les vendes i els preus de venda no són fixos, els ingressos de tots els empresaris es converteixen en incerts.

D'altra banda, un factor important en l'origen d'aquesta incertesa és la descentralització del mercat. Així, en el mercat real, els beneficis depenen del consum i la competència, la qual cosa comporta un alt grau d'incertesa i, en conseqüència, una notable assumpció de riscos per part dels empresaris. Encara hi podríem afegir que l'empresari es pot definir com un permanent ajustador de preus, entre els valors als quals compra (preus certs) i els valors als quals ven (preus incerts).⁸

Tot seguint les afirmacions del professor O'Mahony,⁹ l'economia moderna és un conjunt de models formals i equacions que pretenen determinar completament el comportament humà dins l'àmbit econòmic, però

⁸. Luis GÓNZALEZ SEARA: «La responsabilidad social de la empresa», *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, 50 (maig 2004), p. 14.

⁹. ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 394.

s'ha aconseguit reduir la incertesa a determinats models matemàtics. Tal com observava Cantillon, determinats esdeveniments imprevisibles, entre ells la naturalesa "capriciosa" de l'ésser humà, condueixen a la incertesa en el mercat.

2. 3. La teoria de la població

Ens recorda Rothbard que Cantillon esbossà la teoria moderna de la "població òptima", segons la qual la població tendeix a ajustar-se al nivell més productiu, d'acord amb els recursos i la tecnologia disponible.¹⁰ D'aquesta manera, l'Amèrica del Nord colonial, a causa de la nova tecnologia agrícola, va donar cabuda a una població molt més nombrosa per acre de terra que la que hi havia hagut durant el període de temps en què només estava poblada per indis. Si bé indica que els sers humans, en condicions òptimes, es poden multiplicar com "els ratolins en un graner", també reconeix que els valors religiosos i culturals poden modificar aquesta tendència.

A diferència de Malthus, Cantillon, més que preocupar-se per una explosió futura i sense control de la població, anunciava la formació de famílies més petites als països industrialitzats i la probabilitat que la població s'ajustés per ella mateixa a la baixa davant un futur esgotament de recursos. Per tant, determinà com a variables rellevants en el creixement de la població: els recursos naturals, l'estat de la tecnologia i els factors culturals.

Cantillon, però, deixava de banda raonaments de tipus normatiu i afirmava que no és competència de l'anàlisi econòmica decidir si és millor sostenir una gran població de gent pobra o tenir una població menor de gent que gaudeixi d'un nivell de vida més alt, ja que determinar-ho correspon a cada societat segons quins siguin els seus valors.

2. 4. L'economia espacial

A l'economia espacial, hom analitza la producció i distribució de mercaderies en relació amb l'àmbit geogràfic en què es desenvolupen aquestes activitats. Si bé els mercantilistes van ser segurament els primers en adonar-se de la importància de l'espai geogràfic en l'economia, fou Cantillon, una vegada més, qui posà les bases per a una anàlisi acurada de les activitats econòmiques en connexió amb l'entorn físic.

---

¹⁰. ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 394-395.

Rothbard, citant Herbert, ens diu que l'anàlisi espacial té a veure amb la distància (cost de transport i la seva relació amb els preus, així com amb la localització de les activitats econòmiques), i amb l'àrea (el desplegament geogràfic i els límits dels mercats).¹¹ Afegeix que Cantillon no solament va desenvolupar la teoria de la localització sinó que la va integrar dins la seva anàlisi microeconòmica general. Més concretament, va advertir que els preus dels productes, fins i tot quan els diners i els preus monetaris estiguessin equilibrats, sempre serien més alts a les ciutats que al lloc de producció en aquella quantitat necessària per satisfer els costos i els riscos del transport. En conseqüència, els productes voluminosos i/o d'una conservació curta serien massa costosos o impossibles de transportar a les ciutats i, per això, serien molt més barats als llocs de producció. Aquests productes, per tant, es produirien a les àrees properes a les ciutats, on els costos del transport als mercats urbans no són prohibitius. Pel que fa a la indústria manufacturera, Cantillon va observar també que quan cal utilitzar matèries primeres voluminoses o d'un valor baix per unitat de pes, les factories tendeixen a localitzar-se en llocs propers a la producció d'aquestes matèries, ja que, en aquest cas, és menys costós transportar els productes acabats menys voluminosos i més valuosos cap als mercats urbans que no pas transportar les matèries primeres.

D'altra banda –continua Rothbard–, sobre la localització de les àrees dels mercats urbans, Cantillon indica que resulta molt menys costós als compradors i venedors reunir-se en un punt determinat que viatjar per tot arreu buscant-se uns als altres per conèixer els diversos preus, tant de venda com de compra. O sigui, que els mercats centrals es desenvolupen de forma natural perquè rebaixen en gran manera els costos de les transaccions, dels transports, de la informació i de la resta d'activitats comercials.

Amb tot, Cantillon reconeixia que, pel que fa al mercat interior, els fabricants necessitaven un gran estímul i molt capital per tal de localitzar les seves inversions als llocs més adequats.

2. 5. El diner en circulació

Cantillon considera que els metalls elegits com a diner han de ser duradors i de fàcil transport i realitza un tractament del seu valor com un cas particular del valor de les mercaderies del mercat en general, lligant l'obtenció dels metalls a la terra. Afegeix que l'or i la plata, com qualsevol altre producte, veuen fixat el seu valor en funció de la demanda que se'n

---

¹¹. ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 395-396.

faci al mercat. Per consegüent, aquests béns, com la resta de mercaderies, només podran ser produïts si els costos de producció estan per sota del valor del producte.

Cal tenir present, però, que la producció anual dels metalls preciosos és una petita part de les seves existències i, en conseqüència, el procés d'alinejar costos i valor comporta molt de temps. Si el valor del metall és inferior al del cost de producció, s'aturarà la seva extracció; en cas contrari, si aquest cost de producció baixa fortament, augmentarà notablement la producció del metall.

D'altra banda, pel que fa al paper-moneda i el diner bancari, al no tenir pràcticament cap cost de producció i, per tant, cap valor intrínsec, les forces del mercat mantenen el valor d'aquest diner fiduciari a la par amb el valor de l'or o la plata en què aquest paper es pot convertir. En conseqüència, un increment en l'oferta de diner fictici –l'autor assenyala que els governs tenen constantment la temptació d'imprimir diner fictici– té el mateix efecte que un increment en la circulació del diner real. Sempre i quan, però, hi hagi confiança en el diner, ja que, en cas contrari, apareix el desordre monetari i el diner fictici perd el seu valor.

Cantillon intenta determinar la proporció quantitativa de diner en efectiu necessària per a la circulació en un estat, relacionant-la amb el volum i la velocitat dels pagaments que s'hi realitzin, i ho fa seguint molt de prop el treball de William Petty sobre el diner circulant.

2. 6. La quantitat de diner i els preus

Segons Rothbard,¹² és de destacar la interpretació que féu Cantillon –en una línia pre-austríaca–, segons la qual els diners s'introdueixen en l'economia d'una manera lenta, per la qual cosa no fan que els preus augmentin globalment d'una forma homogènia. A diferència de Locke, no creu que un canvi en l'oferta total de diners només ocasioni un canvi proporcional i uniforme en tots els preus.

El mateix Cantillon ens explica que, en general, un increment del diner existent en un estat ocasiona un augment del consum que gradualment provoca preus més elevats. Si l'increment del diner existent prové de les mines d'or i de plata de l'estat, el propietari de les mines i tots els treballadors augmentaran llurs despeses en proporció a llurs guanys i consumiran

---

¹². ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 396-400.

més mercaderies. Donaran, en conseqüència, feina a diversos treballadors que en tenien poca abans, els quals incrementaran, també, llurs despeses. Tot aquest augment en carn, vi, llana i altres productes farà que disminueixi la part de la renda d'habitants de l'estat que no participin, en principi, en la riquesa de les mines. L'alteració del mercat o la demanda de carn, vi, llana i altres productes, en ser més intensa que habitualment, no deixarà d'elevat llurs preus. Aquests preus més elevats faran que, l'any següent, els agricultors dediquin més terres a la producció. Els mateixos agricultors es beneficiaran gràcies a aquesta elevació de preus i incrementaran, també, la despesa familiar. En conseqüència, els primers que notaran la pujada de preus i l'augment del consum seran els propietaris de la terra durant el període de l'arrendament; després, els criats domèstics i tots els treballadors o aquelles persones que guanyin un salari fix i mantinguin amb ell llurs familiars. Tots ells hauran de disminuir llurs despeses en proporció al nou consum. Per tant, és així com, d'una forma aproximada, un increment considerable del diner que provingui de les mines augmenta el consum.

Un increment del diner que circula en un estat –continua Cantillon– sempre ocasiona una elevació del consum i un major nivell de despeses. Però la pujada de preus ocasionada per aquest diner no afecta de la mateixa manera a tots els gèneres de productes i mercaderies de mode proporcional a la quantitat de diner, llevat que allò que s'hi afegeix continuï en la mateixa circulació que el diner anterior, és a dir, llevat que aquells que oferien en el mercat una unça de plata siguin els mateixos i els únics que ara n'ofereixin dues, una vegada doblada la quantitat de diner en circulació. Aquest, però, gairebé mai és el cas. Creu Cantillon que quan en un estat hom introdueix un excés de diner, el nou diner dona un nou gir al consum i, fins i tot, una nova velocitat a la circulació. Amb tot –confessa–, no és possible concretar exactament fins a quin punt. De tot això es desprèn –segons Rothbard– que les lleis econòmiques són qualitatives i no quantitatives.

El mateix Rothbard veu una notable anàlisi proto-austríaca sobre els diferents efectes del diner que és destinat al consum i a la inversió quan Cantillon afirma que, si l'abundància de diner d'un estat arriba a mans dels prestadors, es produirà, ben segur, un descens en el tipus d'interès actual en augmentar el nombre de prestadors; però, si aquells que el reben són els mateixos que el gasten, produirà un efecte contrari i elevarà el tipus d'interès a causa del augment del nombre d'empresaris, l'activitat dels quals s'incrementarà proporcionalment a aquest augment de la despesa, per la qual cosa necessitaran demanar préstecs per ampliar llurs empreses a tota classe de clients. Conclou Rothbard que un augment de l'oferta de diner pot tant rebaixar com elevar temporalment els tipus d'interès, segons qui rebí el

nou diner: prestadors o gent que, estimulats per l'increment de la demanda, s'animaran a demanar préstecs per a noves empreses.

Un altre aspecte interessant de les teories de Cantillon que posa de relleu Rothbard és com la velocitat de la circulació del diner afecta el moviment dels preus, ja que una acceleració o major velocitat en la circulació del diner en l'intercanvi és, fins a cert punt, equivalent a un increment del diner real. Així, doncs, una de les raons per les quals els preus no canvien en proporció exacta a una modificació en la quantitat del diner és l'alteració en la velocitat. Aquesta velocitat de circulació es pot incrementar mitjançant la pràctica de compensar els comptes entre els mercaders i amb la utilització de pagarés. Cantillon conclou que la quantitat de diner que circula en l'intercanvi fixa i determina en un estat tots els preus tenint en compte la rapidesa o lentitud de la circulació.

Pel que fa al problema que representa voler mantenir un patró amb paritats fixes entre dos metalls preciosos, com l'or i la plata, Cantillon creu que els tipus de canvi entre aquests metalls fluctuaran lliurement, fent així inútil qualsevol intent per fixar un tipus de canvi durador, ja que aquest tipus variarà forçosament d'acord amb el tipus del mercat.

En paraules de Hayek, citades per Rothbard, la teoria monetària és la major consecució de Cantillon, ja que, almenys en aquest camp, l'autor de l'Essai va ser certament la més gran de les figures pre-clàssiques i, en molts sentits, els autor clàssics no solament no van poder superar-lo sinó que ni tan sols l'igualaren.

2. 7. Les relacions monetàries internacionals

El mecanisme de la circulació internacional de metalls i divises també fou un dels fenòmens econòmics estudiats per Cantillon. Rothbard precisa que durant més de dos-cents anys els mercantilistes europeus havien defensat una alta oferta de moneda dins el país per tal d'enfortir el poder de l'estat.¹³ En cas que les mines d'or i plata fossin escasses, un estat només podia incrementar les seves existències de diner mitjançant una balança comercial favorable. Amb tot, aquesta política no tots els estats la podien aplicar amb èxit, ja que les balances favorables d'uns estarien compensades forçosament per les desfavorables d'altres. Cada estat contribuiria en aquesta situació de desequilibri en la mesura que tractés de beneficiar-se mitjançant polítiques restrictivistes o agressives, les quals anirien en per-

---

¹³. ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 400-402.

judici d'altres. Però, en el fons, aquesta solució era contradictòria, ja que, si un estat portava a terme una política encaminada a aconseguir una balança comercial favorable i a acumular moneda, aquest augment de moneda elevaria els preus, faria disminuir la capacitat competitiva dels seus productes als mercats mundials i, finalment, posaria fi a la balança favorable.

Cantillon, segons Rothbard, ho plantejà d'aquesta manera: els metalls preciosos poden adquirir-se, dintre d'un estat, o bé explotant les mines, o bé mitjançant subsidis, guerres o préstecs, o bé a través d'una favorable balança comercial amb altres estats. Però, aleshores, els propietaris de les mines o els exportadors gastaran o prestaran els diners. Una part de la nova moneda probablement serà gastada a l'exterior i, a més, l'augment de les existències de diner elevarà els preus a l'interior, reduint, en conseqüència, la capacitat competitiva dels propis productes. Les exportacions cauran, les importacions de productes estrangers més barats augmentaran i els metalls preciosos sortiran del país, capgirant així la balança comercial. O sigui, l'augment de moneda elevarà els preus i, d'aquesta manera, posarà fi a la balança de pagaments favorable ocasionada per la moneda.

2. 8. L'auto-regulació del mercat

Rothbard posa de relleu, també, la primerenca aportació que féu Cantillon sobre la teoria de l'auto-regulació del mercat quan assenyala que totes les parts de l'economia de mercat s'inscriuen en un model natural, auto-regulador i equilibrador, en el qual l'oferta i la demanda determinen els preus i els salaris i, en definitiva, les pautes de la producció.¹⁴ Indica, a més, que els valors del consumidor determinen la demanda i la població s'adapta a factors culturals i econòmics, mentre que els elements equilibradors dintre l'economia són els empresaris, els quals s'adapten a la constant incertesa del mercat. En conseqüència, si l'economia de mercat és realment auto-reguladora, aleshores la intervenció dels governs és innecessària i, fins i tot, contraproductiu.

D'altra banda, Rothbard considera especialment interessant la visió que tingué Cantillon sobre les lleis que regeixen la usura: atès que els tipus d'interès del mercat són proporcionals als riscos d'impagament que tenen que afrontar els prestadors, l'interès elevat és el resultat d'un alt risc i no de l'explotació o de l'opressió. Amb altres paraules, tots els mercaders d'un estat tenen el costum de prestar als minoristes mercaderies o productes durant un cert temps, i fixen la taxa del seu guany o l'interès segons el risc.

¹⁴. ROTHBARD: *Historia del pensamiento...*, ps. 402-403.

Així, els tipus d'interès alts no produeixen elevats beneficis perquè molts préstecs amb risc no són tornats.

Tot això portaria a excloure qualsevol imposició d'un interès màxim, atès que només els prestadors i els prestataris poden determinar quins són els seus propis temors i necessitats. El negoci depèn, doncs, dels temors dels prestadors i de les necessitats dels prestataris. En cas que fossin aplicades lleis sobre la limitació dels tipus d'interès, l'únic que farien seria obstaculitzar el comerç, restringir el crèdit i elevar encara més els tipus d'interès, ja que prestadors i prestataris pactarien secretament i s'establiria inevitablement un mercat negre.

2. 9. El salari de subsistència

Una altra de les teories que inclou l'Essai de Cantillon és la del salari de subsistència, en l'exposició de la qual ens guiem per la tesi doctoral de Juan Carlos Rodríguez Caballero.¹⁵ Així, Cantillon va calcular que el treballador mitjà, per poder mantenir-se ell mateix i la seva família, caldria que tingués el doble d'allò que fos imprescindible per atendre les seves necessitats, la qual cosa seria l'equivalent a l'indispensable per mantenir un esclau adult de la categoria més baixa i assegurar-se la substitució del susdit esclau. Aquesta conclusió la va obtenir suposant que la meitat dels nens morissin abans d'arribar als disset anys d'edat i que el treball de la dona, atès que es dedicava a tenir cura dels fills, no proporcionés més que el necessari per a la seva pròpia subsistència. La qualitat indispensable per mantenir un esclau adult de la categoria més baixa la va mesurar en "unitats de terra". Va assenyalar, però, que aquesta quantitat podia variar en funció de la regió, del moment i de les circumstàncies. Cantillon adverteix que no ha precisat a quanta terra correspon, en valor, el treball del pagès o de l'obrer més baix quan digué que valia el doble del producte de la terra que serveix per sustentar-lo, perquè aquesta quantitat varia segons quin sigui el mode de vida dels diferents països.

Una de les idees principals d'aquesta teoria és que el salari, a la llarga, tendeix a mantenir-se al voltant del de subsistència, ja que, amb salaris superiors al de subsistència, es produïa un creixement continuat de la població i, amb salaris inferiors, tenia lloc una disminució progressiva dels habitants. D'altra banda, atès que les variacions de la població es consideraven estrictament relacionades amb els canvis en la força del treball, hom

---

¹⁵. Juan Carlos RODRÍGUEZ CABALLERO: *La economía laboral en el período clásico de la historia del pensamiento económico*, Valladolid, Universidad de Valladolid, 2003, ps. 12-14.

suposava que els salaris, almenys sempre que la demanda de mà d'obra tingués una tendència estacionària, s'ajustarien al nivell de subsistència.

2. 10. El circuit econòmic

Si bé amb Pierre de Boisguilbert ja es desenvolupa la idea del circuit econòmic, aquesta idea adquireix una major dimensió dins l'Essai de Cantillon, la qual cosa es fa evident en la concreció dels pols i en la distribució dels fluxos, com molt bé indica el professor Carlos M. Gómez, el qual seguim en aquest apartat.¹⁶

Cantillon, segons les funcions, la naturalesa dels ingressos i la localització, defineix els tres pols socioeconòmics següents: la classe dels grangers, la classe dels empresaris i la classe dels propietaris de la terra.

La classe dels grangers comprèn els agricultors i els artesans rurals establerts, bàsicament, en pobles que no hi ha mercat. Els grangers proveeixen els fons de subsistències de l'estat, cosa que permet viure a la resta de grups socials. Els seus ingressos són incerts, ja que les quantitats produïdes i els preus fluctuen, mentre que les rendes de la terra que han de pagar són fixes.

La classe dels empresaris agrupa la resta d'artesans, els industrials i els comerciants. Tots ells habiten en poblacions on hi ha mercat. L'empresari és una persona activa, dinàmica i que –ja ho hem dit abans– assumeix riscos. Els seus ingressos, atès que estan condicionats a la demanda i a les fluctuacions dels preus, són inestables. La seva funció econòmica és la de proporcionar els productes acabats a les altres classes.

La classe dels propietaris de la terra està formada per les úniques persones que reben ingressos elevats i segurs. Gairebé tots ells viuen a les ciutats i consumeixen preferentment subsistències i productes acabats. Els propietaris més rellevants i els membres del govern habiten a la capital de l'estat, lloc on es gasta la major part del producte dels impostos.

Entre aquestes tres classes s'estableix un circuit econòmic amb aquesta distribució de fluxos: La producció s'origina amb la unió de la terra i del treball, o sigui, amb l'agricultura. En el supòsit que el producte sigui de sis unitats, tres quedaran al marge del circuit monetari d'aquesta manera:

¹⁶. Carlos M. GÓMEZ GÓMEZ: *Historia del pensamiento económico*, Alcalá de Henares, Universidad de Alcalá, 1998, capítulo 2.2., «El circuito del producto real».

dues d'elles es destinaran a la subsistència dels agricultors i l'altra serà transformada pels artesans rurals. Les altres tres seran venudes als empresaris i mercaders amb les finalitats següents: una per constituir les matèries primeres, una altra per a les subsistències dels esmentats empresaris i mercaders, i la tercera per a les subsistències venudes pels mercaders als propietaris de la terra. Els grangers rebran, doncs, tres unitats monetàries, una de les quals es dedicarà a la compra de productes acabats als empresaris i les altres dues al pagament de la renda als propietaris. Aquesta propietaris gastaran la meitat de la renda –una unitat– en compres de productes acabats als empresaris i l'altra meitat –una altra unitat– en compres de productes agrícoles als mercaders. Així, doncs, els empresaris i els mercaders hauran rebut i gastat tres unitats monetàries. En conseqüència, els ingressos i les despeses de cada pol es trobaran equilibrades.

El professor Carlos M. Gómez subratlla la importància d'entendre bé aquest equilibri comptable. En primer lloc, cal veure que la classe dels grangers és l'única que, en combinar terra i treball, crea les riqueses que circulen. És una concepció, doncs, que seguiran els fisiòcrates. D'altra banda, els propietaris de la terra determinen en gran manera la circulació, ja que reben, en forma de renda, les dues terceres parts de les unitats monetàries que circulen. Atès que els empresaris han d'adaptar la seva producció als desitjos dels propietaris, aquestes persones fixen així, encara que indirectament, el volum i la naturalesa de l'ocupació, que, per altra part, resulta inestable. I, encara, en haver-hi una relació directa entre la població i les subsistències, o, dit d'una altra manera, entre la població i les terres conreades, aquests mateixos propietaris determinen indirectament el volum de la població.

3. LA INFLUÈNCIA DE CANTILLON EN AUTORS ESPANYOLS

És indubtable que l'obra de Cantillon va ser coneguda pels espanyols pocs decennis després de ser publicada. Fabià Estapé atribueix aquest coneixement a dues causes: d'una banda, als encàrrecs de llibres que algunes persones feien a amics estrangers i, de l'altra, a la difusió realitzada per les Societats Econòmiques d'Amics del País. El mateix Estapé documentà les influències de l'obra de Cantillon a tres autors espanyols: Jovellanos, Danvila i Jaumeandreu.¹⁷

L'interès de Gaspar Melchor de Jovellanos per les idees de Cantillon restà reflectit en un dels discursos que pronuncià davant els membres de la Societat Econòmica d'Amics del País d'Astúries l'any 1781 sobre els mitjans

---

¹⁷. ESTAPÉ, «Algunos comentarios...», ps. 54-73.

de “promoure la felicitat” en aquell principat, durant el qual féu referència a tres autors: Condillac, Cantillon i Mirabeau. Sobre Cantillon, digué que el seu assaig sobre el comerç en general era digne de ser llegit pels socis. Afegí que ell ja feia molts anys que l’havia traduït del francès per al seu ús particular i que preferiria aquesta obra a totes les altres que coneixia si no fos que la de Condillac, publicada després, havia avançat molt en ordre i claredat a la que havia escrit Cantillon. Amb tot, l’obra de Condillac, titulada *Le commerce et le gouvernement* considerés relativament l’un à l’autre, mostra, en gran part, una notable influència de les idees de Cantillon, cosa que el mateix Condillac reconegué. Quant a la traducció de l’*Essai*, sembla que Jovellanos la féu a Sevilla l’any 1775.

Un altre autor espanyol que conegué l’obra de Cantillon fou el valencià Bernat Joaquim Danvila. Ho reflecteix plenament una obra seva titulada *Lecciones de economía civil o del comercio*, que estava destinada a la instrucció dels cavallers del Real Seminario de Nobles, institució de la qual Danvila era catedràtic de Filosofia Moral i Dret Públic. La primera edició de l’obra esmentada fou publicada l’any 1779 a Madrid. Segons Estapé, aquesta influència de Cantillon a l’obra de Danvila és tan evident que, fins i tot, es pot parlar de plagi, ja que diversos fragments de les *Lecciones* són simples traduccions de l’*Essai*. Cal dir, però, que aquells llocs geogràfics que Cantillon, quan posa exemples, situa a França o en altres països, Danvila els col·loca, generalment, en territori espanyol. Ernest Lluch considera que, si bé Danvila va plagiar moltes pàgines de l’*Essai* de Cantillon, les parts que ell mateix hi va introduir fan que les *Lecciones* s’allunyin de les idees fisiòcrates. Així, creu que mentre l’*Essai* apunta a un “orde econòmic natural”, les *Lecciones* se situen en el mercantilisme tardà. El resultat és, doncs, que “quan no hi ha plagi, hi ha idees antiquades”.¹⁸

Finalment, encara és possible seguir el rastre del coneixement de l’obra de Cantillon en un volum escrit per Eudald Jaumeandreu que porta per títol *Curso elemental de economía política con aplicación a la legislación económica de España*, el qual va ser publicat a Barcelona l’any 1836. En aquesta última obra, Jaumeandreu relaciona el valor del vi que produeixen cinc-centes mesures de terra plantada de vinya amb les puntes que poder ser confeccionades amb el lli que es cull en una sola mesura i, a continuació, afegeix “com prova el senyor Chantillon”, cosa que demostra que coneixia el contingut de l’*Essai*.

---

¹⁸. Ernest LLUCH: «La fisiocràcia al País Valencià: història d’un retard», dins *Mayans y la Ilustración. Simposio Internacional en el Bicentenario de la muerte de Gregorio Mayans*, vol. II, València, Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, 1981, ps. 681.

4. CONCLUSIONS

Richard Cantillon és considerat, gairebé de forma unànime, com el primer autor d'un tractat general sobre l'economia i per tant que marca l'inici d'una etapa en què l'economia és considerada plenament com una ciència independent.

Cantillon procedia d'una família de propietaris agrícoles i exercí la seva activitat professional com a banquer a París i a Londres, circumstàncies que, unides a un ampli coneixement del món en què vivia, es veuran reflectides en la seva obra.

El llibre Assaig sobre la naturalesa del comerç en general, escrit al voltant de l'any 1730 i publicat el 1755, anava acompanyat d'un recull de dades estadístiques a les quals fa referència en les exposicions teòriques, però que no van arribar a ser publicades i s'han donat per perdudes, les quals hom ha vist reflectides en les obres d'alguns dels autors posteriors a Cantillon, especialment en el "Tableau économique" de Quesnay.

La metodologia que utilitza en el seu estudi consisteix en la fixació d'axiomes basats en l'observació de la realitat, dels quals es dedueixen les conclusions que recull en els diferents models.

"La terra és la font o matèria d'on s'extreu la riquesa, i el treball de l'home és la forma de produir-la", aquesta frase, amb la qual s'inicia l'obra, constitueix la síntesi d'alguns dels aspectes econòmics que després s'hi desenvolupen i sobre els quals posteriorment han teoritzat altres economistes. Alguns dels aspectes referits són la valoració dels factors de producció –treballats després en l'obra de J. B. Say–, la introducció del concepte de valor intrínsec i la consideració de la terra com a principal font de producció i riquesa –idea que seguirà l'escola fisiocràtica–.

Cantillon també realitzà una anàlisi dels salaris, en relació amb el valor del producte de la terra, i exposà la seva evolució tendint al salari de subsistència. L'estudi dels salaris el realitzà paral·lelament al de la població, sobre la qual n'establí una teoria pre-maltusiana.

D'altra banda, és remarcable la seva anàlisi sobre els problemes monetaris i sobre la variació de la quantitat de diner i els seus efectes sobre els preus i les rendes, així com l'estudi sobre la velocitat de circulació del diner.

Una altra qüestió que s'inclou en la seva obra és l'explicació dels intercanvis comercials entre països i dels fluxos monetaris que generen.

En reiterades ocasions, Cantillon apel·la a característiques de la naturalesa humana com a explicació dels fets econòmics, així parla dels capricis, les fantasies i els gustos dels individus com a elements que motiven els seus actes, i també es refereix als valors religiosos i culturals de les societats, però mai els utilitza en un pla que contingui valoracions de tipus ètic o polític.

Ofereix un model de divisió social en propietaris de la terra i persones dependents, les quals classifica en gent assalariada i empresaris. Per tant, podem dir que és qui introdueix el concepte d'empresari en economia, com posaran de relleu diversos autors destacats en la teoria empresarial.

Si hi ha un tema que s'ha trobat a faltar dins l'obra de Cantillon, ja que en parla, però no ofereix una anàlisi general, és el dels impostos.

Per concloure, podem dir que un aspecte remarcable que té l'obra de Cantillon que la diferencia de les anteriors és l'esforç que realitza l'autor per recollir una sèrie de models teòrics que expliquin els diferents fets econòmics reals, tot fent-ne abstracció.

5. BIBLIOGRAFIA

ARGEMÍ, Lluís: *Liberalismo mercantilista. Un cuasi sistema*, Madrid, Editorial Síntesis, 2004.

CANTILLON, Richard: *Ensayo sobre la naturaleza del comercio en general*, México, Fondo de Cultura Económica, 1950.

CANTILLON, Richard: *Essai sur la nature du commerce en général*, Londres, Frank Cass and Company, 1959.

CONDILLAC, Étienne Bonnot de: *Le commerce et le gouvernement considérés relativement l'un à l'autre: ouvrage élémentaire*, Amsterdam, París, Jombert & Cellot, 1776.

DANVILA Y VILLAGRASA, Bernado Joaquín: *Lecciones de economía civil o del comercio*, Madrid, Joachin Ibarra, 1779.

ESTAPÉ, Fabián: «*Algunos comentarios a la publicación del "Ensayo sobre la naturaleza del comercio en general", de Cantillon*», *Moneda y Crédito*, 39 (diciembre 1951), ps. 38-77.

ESTAPÉ, Fabián: *Ensayos sobre historia del pensamiento económico*, Barcelona, Ariel, 1971, ps. 42-94.

GÓMEZ GÓMEZ, Carlos M.: *Historia del pensamiento económico*, Alcalá de Henares, Universidad de Alcalá, 1998.

GÓNZALEZ SEARA, Luis: «*La responsabilidad social de la empresa*», *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, 50 (maig 2004), ps. 13-20.

HUERTA DE SOTO, Jesús: *Dinero, crédito bancario y ciclos económicos*, Madrid, Unión Editorial, 2002.

JAUMEANDREU, Eudaldo: *Curso elemental de economía política con aplicación a la legislación económica de España*, Barcelona, Imp. de Gaspar, 1836.

JEVONS, W. Stanley: «*Richard Cantillon y la nacionalidad de la Economía Política*», *dins Richard Cantillon: Ensayo sobre la naturaleza del comercio en general*, México, Fondo de Cultura Económica, 1950.

LLUCH, Ernest: «*La fisiocràcia al País Valencià: història d'un retard*», *dins Mayans y la Ilustración. Simposio Internacional en el Bicentenario de la muerte de Gregorio Mayans*, vol. II, València, Publicaciones del Ayuntamiento de Oliva, 1981, ps. 673-696.

RODRÍGUEZ CABALLERO, Juan Carlos: *La economía laboral en el período clásico de la historia del pensamiento económico*, Valladolid, Universidad de Valladolid, 2003.

ROTHBARD, Murray N.: *Historia del pensamiento económico*, vol. I, Madrid, Unión Editorial, 1999.